

MAYER MÁRIA

Budapest felszabadítása

(Dokumentumok a főváros felszabadításának történetéhez)

1944. szeptember végén a Tiszántúlon, Aradtól nyugatra a szovjet csapatok átlépték a magyar határt. Megkezdődött Magyarország felszabadítása.

A Malinovszkij marsall parancsnoksága alatt álló 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai gyors iramban törtek előre. 1944. október 28-án már a Tisza vonalán állott a szovjet hadsereg. 1944. október 29-től megkezdődött az ún. »Budapesti hadművelet«, amelynek célja a főváros megközelítése, bekerítése, majd felszabadítása volt.

A budapesti hadművelet akkor kezdődött, amikor Románia, Bulgária, és Finnország már kilépett a háborúból: Európában csupán a Szálasi kormány folytatta továbbra is a harcot a német fasiszták oldalán, a szövetséges hatalmak, a Szovjetunió ellen.

A budapesti hadművelet idején, 1944. október 29-től Budapest felszabadításának befejezéséig, 1945. február 13-ig, igen súlyos harcokra került sor Magyarország területén. A hitleri hadvezetőség ugyanis igen nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy az ország e nagyipari és politikai gócpontját megtarthassa. Budapestnek ezenfelül óriási stratégiai jelentősége is volt, mint az Ausztriához és Dél-Németországhoz vezető út kapujának.

A Budapest felé vezető úton a németek idejekorán erős védővonalakat létesítettek a Tisza és a Duna partjain. Erős védelmi vonalat építettek ki a Duna és a Balaton között is, hogy a szovjet csapatok bekerítő hadmozdulatait megakadályozzák. A vasúti gócpontokat és helységeket véderődítményekké alakították át. Magát Budapestet is jónéhány védőövezettel vették körül. Mindez azonban nem tudta feltartóztatni a szovjet hadsereg előretörését.

1944. november folyamán a 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai a Duna–Tisza közének irányából közelítette meg Budapestet, a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai pedig a Dunántúlon törtek előre a főváros irányába. December elején megkezdődött a küzdelem a főváros bekerítéséért. Hiába dobtak át a németek a magyarországi arcvonalra Olaszországból és nyugatról csapatokat. Alig 9 napi harc után, 1944. december 9-én

Budapesttől délre, a Velencei-tó körzetében a 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai egyesültek a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapataival. Így délről már bezárult a gyűrű a főváros körül.

A Szovjet Hadsereg főparancsnoka, Sztálin marsall ez alkalommal külön napiparancsban emlékezett meg a Magyarországon harcoló csapatokról és elrendelte, hogy a Szovjetunió fővárosa, Moszkva 224 ágyúból leadott 20 üdvlövessel üdvözlje a hős dunai átkelőket.

Tovább folyt a küzdelem Budapest teljes bekerítéséért. Alig 16 napi harc után siker koronázta a szovjet hadsereg hadműveleteit.

1944. december 26-án a Szovjet Tájékoztatói Iroda tudtul adta a világnak, hogy a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai Budapesttől északra elfoglalták Esztergomot, egyesültek a 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapataival. Ezzel bezárult a gyűrű a hitlerista erők körül.

Rövid néhány nap alatt a szovjet hadsereg kettéosztotta a bekerített hitlerista egységeket, majd megsemmisítette a Nagy-Budapest északi határa és Esztergom közti területen tartózkodó csoportot. 1944 december végére már Nagy-Budapest köré szorult a szovjet csapatok gyűrűje.

A Budapest bekerítéséért folyó harc idején a Vörös Hadsereg közeldetének hírére, a Kossuth Rádió, az illegális Kommunista Párt, ill. a Magyar Front felhívásai nyomán fokozódott Budapest és Pest környéke lakosságának passzív és aktív ellenállása a németekkel és a nyilasokkal szemben.

Az antifasiszta, nemzeti ellenállás egyik leggyengébb, legkezdetlegesebb formája a sáncsászati munkálatok megtagadása volt.

A visszavert fasiszta csapatok mindenütt erődítési munkára rendelték a lakosságot. E munkák megtagadásának egyik legjelentősebb példáját a főváros lakossága nyújtotta.

Maga a budapesti polgármester írja november 18-án a budapesti főkapitányságnak, hogy amikor felsőbb parancsra felhívta a lakosságot az erődítési munkák végzésére, »mély megdöbbenéssel kellett tapasztalnom, hogy a székesfőváros lakosságának nagy része megfeledezett hazafias kötelességéről és a bevonulási felhívásnak a lakosság csak igen kis részben tett eleget«. Egy másik, november 22-i jelentés közli, hogy Csepelről egyetlen ember sem ment erődítési munkára. Pesterzsébeten a városnak 2500 főt kellett kirendelnie erődítési munkálatokra. Ebből két nap alatt mindössze 100 főt tudtak előteremteni. Kispestről a következőket közli a jelentés: Az erődítési parancsnokság 2500 férfit igényelt erődítési munkálatokra. Ebből mindössze 400-at tudott a város kiállítani.

Az antifasiszta ellenállási mozgalom másik igen elterjedt formája a fasiszta kiürítési parancs megtagadása volt. Ennek egyik legszebb példáját Csepel népe mutatta.

Csepel kiürítését december 4-én rendelték el a német megszállók. Mint az illegális Szabad Nép annak idején beszámolt róla, a csepeli lakosság leszaggatta a hirdetőményeket, majd később a községházánál gyülekezve az ablakokat betörte és tüntetett a rendelet, a németek és

a nyilasok ellen. A magyar rendőrök és csendőrök csatlakoztak a tüntetőkhez. A tüntetés során kiszabadítottak a nyilas székházból nyolc letartóztatott munkást. A munkások és katonák barátkozásának eredményeképpen a katonák fegyvereket juttattak a harcra szervezkedő munkáscsoportoknak.

Az eredmény nem is maradt el két nappal a kiűritési parancs megjelenése után döntő fordulat állt be; a németek és nyilasok látva a lakosság állhatatos kitartását s hírül véve azt, hogy a honvédek a Királyerdőn fegyvert osztanak a munkásoknak, visszavonták a kiűritési parancsot. Így védtek meg a csepeliek otthonukat. A munkásság ellenállása a kiűritéssel szemben egybekapcsolódott a gyárak megmen-téséért folyó rejtettebb szabotálással.

A lakosság kiűritésére vonatkozó intézkedésekkel egyidejűleg került sor az ún. »bénítási parancsokra« is. Ezek a legtöbb nagyipari vállalatot arra kötelezték, hogy gépeit leszerelje, vasútra rakja és lehetőleg munkásaival együtt Németországba szállítsa. A németek leszerelési listáján szerepelt számos fontos budapesti gyár, a WM, a Mávag, a Ganz, a Magyar Optikai Művek stb.

A magyar munkások és az őket támogató műszakiak érdeme, hogy a németeknek és nyilasoknak nem sikerült teljességgel végrehajtani tervüket.

Az antifasiszta nemzeti ellenállás jelentős tényezője a hadseregből való szökés, a bevonulás megtagadása volt.

A budapesti hadművelet idején a Szovjet Tájékoztató Iroda hadi-jelentései és a Vörös Hadsereg magyar nyelvű lapja, a Magyar Újság egymás után közölte a magyar katonák tömeges átállásáról szóló híreket. A december 6-i jelentésben ezt olvashatjuk: »A 2. ukrán arcvonal egyik szakaszán a 7. magyar ezred több mint 100 katonája megadta magát.« Ugyanezen a napon átállt egy teljes század is. December 8-án átment a Vörös Hadsereg oldalára az 51. gyalogezred teljes állománya. December 9-én átálltak a 3. magyar huszárezred katonái, majd az 52. ezred 1. zászlóaljának nagy része. A felsorolást még hosszan lehetne folytatni.

Érdemes megemlékezni arról is, hogy 1945. elején, a budai harcokban kétezer magyar honvéd harcolt a Vörös Hadsereg oldalán a németek ellen. Ezek a fogságba esett vagy átállt honvédek és tisztek soraiból kerültek ki.

Az antifasiszta, nemzeti ellenállás legmagasabb formája a fegyveres harc volt.

A magyar fegyveres ellenállás 1944 őszén, a budapesti hadművelet idején kezdett kibontakozni. Bár viszonylag nem volt erős, mégis tanúskodott arról, hogy a magyar nép a passzív ellenálláson túl aktívan is tud és akar harcolni a németek és a nyilasok ellen.

A partizáncsoportok szervezésében jelentős szerepe volt az illegális Kommunista Pártnak és a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek.

Budapesten robbantócsoportok alakultak, amelyeknek jónéhány tucat német katonai teherautót és ágyút sikerült elpusztítaniok. Egyik

legkiemelkedőbb akciójukra 1944. december 3-án került sor, amikor is négy partizán időzített robbantószerkezettel meghiúsította a nyilasok első és egyben utolsó budapesti naggyűlését a Városi Színházban. Ellenállási csoport működött Kőbányán, Rákoshegyen, Rákospalotán, Pest-erzsébeten, s talán a legjelentősebb Újpesten.

A Budapestet bekerítő szovjet csapatok parancsnokai eközben, december végén ultimátumot intéztek a körülrzárt fasiszta fegyveres erőkhöz. Javasolták, hogy a felesleges vérontás elkerülése, valamint a lakosság és a műemlékek megmentése érdekében mondjanak le a további, amúgyis kilátástalan harcról. A fasiszta csapatok parancsnoksága visszautasította az ultimátumot, sőt, megszege a századok gyakorlata által szentesített törvényeket, lelőtték az ultimátumot közvetítő szovjet parlamentereket. Megindult Budapest ostroma.

A fasiszta hadvezetőség mindent megtett, hogy a várost megtartsa. A város területét erőddé változtatták át. Az utcákon és tereken árkokat ástak, akadályokat, műszaki zárat, aknamezőket, drótakadályokat, torlaszokat és barikádokat létesítettek. Mindez azonban nem gátolta a szovjet hadsereget abban, hogy egyre beljebb hatoljon a főváros szíve felé.

Január 9-ére a szovjet csapatok már felszabadították a peremvárosokat s birtokba vették a Lóversenypályát, amely leszállóhelyül szolgált az utánpótlást szállító német repülőgépek számára. A németek ezután már csak ejtőernyővel tudtak utánpótlást ledobni. Ugyanezen a napon a szovjet csapatok elfoglalták a Hofherr-Schrantz gyárat is, amelyet a németek harcocsijavításra rendeztek be.

A budapesti utcai harcok során a szovjet harcosok a hősiesség számos példáját mutatták. Miloradov géppuskás egymaga 15 németet semmisített meg. Utkelbajev őrmester felrobbantott két német harcocsit. Zomszenko tiszthelyettes egyedül kilőtt egy harcocsit és felgyújtott két német csapatszállítókocsit. Oszadov komszomolista megismételte Alexander Matroszov legendás hőstettét. Az egyik pesti házért folyó harc során saját testével zárta el az ellenséges tüzelőállás nyílását. Oszadov komszomolista ezzel a hőstetével örökre beírta nevét Budapest felszabadításának történetébe.

A súlyos utcai harcok során a szovjet hadsereg állandóan szem előtt tartotta, hogy Budapest lakossága, a sokezer asszony és gyermek ártatlan a háborúban. Figyelemmel volt a szovjet hadvezetőség a főváros híres műemlékeire, múkincseire is. Éppen ezért Budapest ostroma idején nem alkalmazott nehéztüzérséget. A szovjet hadvezetőség humánus magatartását bizonyítja az a tény is, amire talán kevesen emlékeznek, hogy Budapesten, az ostrom idején, rövid idő kivételével, mindig volt víz.

A szovjet csapatok előőrsei ugyanis megmentették a vízműveket a németek által tervezett rombolástól, majd pedig gondoskodtak arról, hogy a vízművek állandóan és fennakadás nélkül működjenek. A szovjet hadvezetőség nem szüntette be a város vízellátását, annak ellenére sem, hogy a város annak az ellenségnek a kezén volt, aki annyi kárt

és szenvedést okozott a szovjet népnek. Pedig a vízellátás beszüntetése jelentősen meggyorsította volna a bekerített csapatok ellenállásának megtörését.

A kitartó harcok eredményeképpen január 18-án felszabadult Pest. »Hálával és szeretettel köszöntjük fővárosunkban a felszabadító Vörös Hadsereget« — írta az egyik budapesti felhívás. Ezután megindult a főváros keleti felében az élet. A Tisza Kálmán téren (ma Köztársaság tér) a sokéves illegalitás után megkezdte munkáját a Magyar Kommunista Párt, az Almássy tér egyik házában értekezletre ültek össze a szakszervezetek vezetői. Kibontották zászlóikat a különböző pártok, megalakult a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége. Január 19-én megindult az első demokratikus pesti napilap, a Szabadság.

1945. február 13-án befejeződött Buda ostroma is. Felszabadult az egész főváros.

A budapesti hadműveletnek igen nagy jelentősége volt: sikeres befejezésével lezárult a Vörös Hadsereg 9. csapása, amelynek során Magyarország megszűnt a fasiszta Németország szövetségese lenni. Debrecenben, 1944. december végén, a budapesti hadművelet idején összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés s megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány, amely szembefordult a fasiszta Németországgal, s hozzákezdett az új, demokratikus Magyarország felépítéséhez.

Ennek az időszaknak a történetéhez közlünk a következőkben néhány, részben még kiadatlan dokumentumot.¹

1

1944 szeptember

A Vörös Hadsereg felhívása a német-fasiszta elnyomás alól felszabadított magyar lakossághoz

Magyarok!

A Vörös Hadsereg csapatai az ellenség üldözése közben magyar földre léptek.

Amikor a Vörös Hadsereg magyar területre lép, nem az a cél vezérli, hogy annak bármely részét elfoglalja, vagy hogy megváltoztassa Magyarországot jelenlegi társadalmi rendjét.

A szovjet csapatok bevonulását Magyarország területére kizárólag az a katonai szükségszerűség tette elkerülhetetlenné, hogy a német csapatok és a Németországgal szövetséges Magyarország hadereje továbbra is ellentállnak.

A Vörös Hadsereg teljesíti Legfelsőbb Hadvezetőségének azt a parancsát, hogy az ellenséges csapatokat azok teljes megveretéséig és fegyverletételéig üldözze.

A hitlerista rablók és magyar bérenceik rémítgetnek benneteket a Vörös Hadsereg bevonulásával Magyarországba. Semmi okotok sincs a félelemre.

A Vörös Hadsereg nem mint hódító jött Magyarországba, hanem mint a magyar nép felszabadítója a német fasiszta iga alól.

A Vörös Hadseregnek nincs más célja, mint az, hogy összezúzza az ellenséges német hadsereget, és megsemmisítse Hitler-Németország uralmát az általa leigázott országokban.

A szovjet katonai hatóságok nem szándékoznak Magyarország mai társadalmi rendjén változtatni, és a maguk rendjét meghonosítani az általuk elfoglalt területeken.

A polgárok magántulajdona érintetlen marad, és a szovjet katonai hatóságok védelme alatt áll.

A helyi hatóságok és a helyi önkormányzat összes szervei, amelyek a Vörös Hadsereg bevonulásáig működtek, helyükön maradnak.

Polgárok!

A Vörös Hadsereg parancsnoksága felszólít benneteket, hogy őrizzék meg nyugalmatokat, tartsatok rendet, és teljesítsétek pontosan a szovjet katonai hatóságok által a háborús viszonyok figyelembevételével kibocsátott rendeleteket.

Maradjatok helyeteken és folytassátok békés munkátokat!

Gondoskodjatok az ipari, kereskedelmi, közséki és egyéb üzemek, valamint a hatóságok zavartalan működéséről!

Földművelők, férfiak és asszonyok! Járjatok nyugodtan dolgoth után!

Munkások és iparosok! Bátran folytathatjátok munkátokat a gyárakban és műhelyekben!

Kereskedők és vállalkozók! Intézzétek ügyeiteket minden aggodalom nélkül!

Tisztviselők! Biztosítsátok valamennyi hivatal és igazgatási ág zavartalan működését!

A lelkészek és hívők akadálytalanul végezhetik vallásos szertartásaikat.

Magyarok!

Hitler-Németország elvesztette a háborút. A német fasiszta hadsereg helyzete reménytelen, az összeomlás előtt áll.

Segítsétek mindenben a Vörös Hadsereget! Siettetitek ezzel a német fasiszta hadsereg összezúzását. Ezzel pedig közeledik az óra, amikor a háború magyar földön véget ér, és a német rablókat végképpen kiűzzük országotokból.

A Vörös Hadsereg Parancsnoksága

PI Arch. Röpiratgyűjtemény IV. I. (1944/X) 4403. I.

A felhívást az 1944 szeptember végén magyar területre lépő szovjet csapatok parancsnoksága bocsátotta ki.

1944. december 24

Sztálin marsall napiparancsa Budapest körülzárása alkalmából

A szovjet haderők főparancsnokának

NAPIPARANCSA

a 3. ukrán arcvonal parancsnokának, a Szovjetunió marsalljának,

Tolbuhinnak,

az arcvonal vezérkari főnökének, Ivanov altábornagynak

A 3. ukrán front csapatai áttörték az ellenség Budapeستől dél-nyugatra tartóan megerősített védelmi vonalát és a támadás három napja alatt mintegy 40 kilométert vonultak előre.

A támadás során az arcvonal csapatai rohammal elfoglalták Székesfehérvár és Bicske városokat, fontos közlekedési csomópontokat és az ellenség védelmének alapvető támpontját. A német—magyar csapatok budapesti csoportjának nyugat felé való visszavonulási főútjait ezáltal elvágták...

A győzelem emlékének megörökítésére azok a kötelékek és csapatok, amelyek legjobban kitűntek az ellenséges védelem áttörésénél és Székesfehérvár és Bicske elfoglalásánál, kitüntetésre terjesztendők elő.

Ma december 24-én 20 órakor hazánk fővárosa Moszkva, a haza nevében 224 ágyúból 20 üdvlövessel köszönti a 3. ukrán frontnak az ellenség védelmi vonalát áttörő és Székesfehérvár és Bicske városokat elfoglaló hős csapatait.

Kiváló harci tevékenységükért elismerésemet fejezem ki az Önök vezette csapatoknak, melyek résztvettek az ellenséges védelmi vonal áttörésében és Székesfehérvár és Bicske városok elfoglalásában.

Örök dicsőség hőseinknek, kik hazánk szabadságáért és függetlenségéért vívott harcokban életüket áldozták!

Halál a német hódítókra!

Sztálin

hadsereg-főparancsnok
a Szovjetunió marsallja

1944. december 26

A Szovjet Tájékoztató Iroda jelentése Budapest teljes bekerítéséről

A 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai, folytatva támadásukat Budapestnek nyugatról történő bekerítéséért, elérték a Duna folyót, és egyúttal elfoglalták Esztergom városát és vasútállomását, valamint Dorog és Tata helységeket és vasútállomásait, és ezzel befejezték a budapesti ellenséges csoport bekerítését. A hadseregcsoporthoz csapatai harcolva elfoglalták Budapest nyugati külvárosait — Budafokot, Budaörsöt, Zugligeret, Lipótmézöt, Hársakalját, Pesthidegkutat, Pilisvörösvárt, Pilisborosjenőt, Ürömöt, valamint Csobánka, Pomáz, Keszthely, Bajna, Tarján, Vértessomló, Oroszlány és Csákvár helységeket, továbbá Pilisvörösvár és Szár vasútállomásait.

A Budapesttől nyugatra és délnyugatra december 25-én lefolyt harcok során a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai 2340 német és magyar katonát és tisztet ejtettek foglyul.

1944. december 30

A Vörös Hadsereg röplapja a Budapesten körülvárt fasiszta csapatok parancsnokához intézett ultimátumról és a szovjet parlamenterek meggyilkolásáról

Moszkva, december 30. (TASzSz) Mint már jelentettük, a 2. és 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai 1944. december 26-án befejezték a Budapestet védő ellenséges hadseregcsoporthoz bekerítését. December 27-én estefelé csapataink a megjelölt arcvonalszakaszon nyugatról és keletről elérték Budapestet és megkezdték a harcot a magyar főváros határán.

Ugyanakkor csapataink, kifejlesztve támadásukat, Budapesttől nyugatra mintegy 60 km-re nyomultak előre, és ezzel teljesen lehetetlenné tették, hogy az ellenség a bekerített csapatoknak segítséget nyújtasson. Ilyenformán a Budapesten bekerített német hadosztályok és azok a budapesti magyar csapatok, amelyek még nem tették le a fegyvert, teljesen gyűrűbe kerültek, és teljes megsemmisítés vár rájuk. A szovjet parancsnokság nevében a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz parancsnoka, Tolbuhin, a Szovjetunió marsallja, és a 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz parancsnoka, Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja, emberies szempontokat tartva szem előtt, és a háborúra vonatkozó nemzetközi szabályok-

nak és szokásoknak megfelelően, 1944. december 29-én a Budapest körzetében bekerített ellenséges csapatok parancsnokságának és egész tisztikarának parlamenterek útján a következő ultimátumot küldte:

ULTIMÁTUM

A budapesti német és magyar csapatok vezénylő tábornokának, a Budapest területén körülzárt német 13. páncélos hadosztály, a »Feldherrnhalle« SA páncélgránátos hadosztály, a 271. gyaloghadosztály, a 8. és 22. SS lovashadosztály, a 239. rohamtüzérdandár tábornokainak és tisztjeinek, továbbá a magyar I. páncélos hadosztály, a 10., 12., és 26. hadosztály, a 10. őrezred, a 3. rendőrezred és a 206. tartalékezred tábornokainak és tisztjeinek!

A Budapest területén körülzárt összes német és magyar csapatok parancsnokainak!

December 25-én a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai Budapesttől nyugatra a Dunáig törtek előre, s megszállták Esztergomot. Itt egyesültek a Dunától északra előnyomuló 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz egységeivel. Ezzel a Budapest területén levő összes német és magyar csapatok körül a gyűrű bezárult.

A Vörös Hadsereg Budapest körülzárásával egyidejűleg eredményes támadó hadműveleteket folytat Csehszlovákiában, ahol a szétvert, visszavonuló német csapatokra súlyos vereséget mér. A Vörös Hadsereg csapatai átlépték a Vértes hegységet és rövidesen befejezik egész Magyarország megtisztítását a német csapatoktól.

A Baltikumban folytatódik a Schörner tábornok parancsnoksága alatt álló és körülzárt német hadseregcsoporthoz megsemmisítése.

Nyugaton a Hitler által megindított és szélétében hosszában propagált offenzíva befűlt, és a háború kimenetelének sorsát megváltoztatni már nem tudja. Lényeges segítség sehonnan sem várható.

A szétvert és Budapest területén körülzárt német és magyar csapatok maradványainak helyzete teljesen reménytelen. Az összes visszavonulási utak el vannak vágva.

Többszörös túlerőnk emberben, hadianyagban és felszerelésben Ön előtt, mint vezénylő tábornok előtt, és a körülzárt csapatok tisztjei előtt már nem lehet kétséges.

Tábornok úr bizonyára belátja, hogy minden további ellenállás elvesztette értelmét. A harc céltalan folytatása feltétlenül csapatainak megsemmisítéséhez, a békés polgári lakosság lelketlen feláldozásához és a magyar főváros teljes elpusztulásához vezetne.

További felesleges véráldozatok elkerülésére Budapestnek, történelmi jelentőségű műemlékeinek, kulturális és művészi alkotásainak megmentése érdekében felszólítom az alábbi feltételek elfogadására:

1. A körülzárt német és magyar csapatok — parancsnokságaikkal az élen — a harci tevékenységet azonnal szüntessék be.

2. A legénység, az összes tisztek és tábornokok, továbbá a teljes fegyverzet, felszerelés, szállító eszközök és hadianyag épségben átadandó.

3. A harcot beszüntető tábornokok, tisztek és a legénység biztonságáért, életéért szavatolunk.

A német hadifoglyok részére biztosítjuk a hazatérést hazájukba, kívánságuk szerint más országokba.

Az összes magyarok, akik megadják magukat, kihallgatás és ellenőrzés után azonnal szabadlára helyeztetnek, és otthonukba távozhatnak.

4. A fegyverletételben érintett csapatok egyénei egyenruhájukat, rendfokozati jelvényeiket, kitüntetéseiket, a magántulajdonukat képező tárgyakat és értékeket megtarthatják. A törzstisztek és tábornokok ezenkívül megtartják szűrőfegyvereiket.

5. Az összes sebesültek és betegek azonnal orvosi kezelésben részesülnek.

6. A tábornokok, tisztek, altisztek és a legénység részére az ellátás biztosítva lesz.

A választ írásban kérjük, amelyet megbízott tisztek feltűnő fehér zászlóval megjelölt személygépkocsin a budapest—vecsési műúton adjanak át.

A kiküldött tiszteket meghatalmazott orosz tisztek a főarcvonalban az említett műúton 1944. december 30-án, moszkvai idő szerint 12 órakor várni fogják.

Ha a fenti fegyverletételi feltételeket elutasítja, úgy a Vörös Hadsereg földi és légi hadereje a hadműveleteket a körülzárt német és magyar csapatok megsemmisítésére megkezdí.

Ez esetben az összes csapatok megsemmisítéséért, Budapest lerombolásáért, valamint a békés polgári lakosság súlyos áldozataiért a felelősséget Ön fogja viselni.

1954. december hó

Malinovszkij

Tolbuhin

2. Ukrán Hadseregcsoporthatparancsnoka
a Szovjetunió marsallja

3. Ukrán Hadseregcsoporthatparancsnoka
a Szovjetunió marsallja

Amikor a szovjet parancsnokság ezt az ultimátumot átnyújtotta, az a cél vezette, hogy a bekerített katonák közt a felesleges vérontást kerülje, és megkímélje az óriási város békés lakosságát a szenvedésektől és áldozatoktól, valamint, hogy megkímélje Magyarország fővárosát, annak történelmi emlékműveit és művészeti kincseit a rombolástól.

A szovjet haderők hatalmas hangszórói december 28-ról 29-re virradó éjjel, valamint december 29-én nappal a Budapest körzetében bekerített tisztekkel és katonákkal, valamint az arcvonal előretolt állásában harcoló katonákkal közölték az ultimátumot, valamint azt is, hogy a parlamenterek melyik úton és mikor fognak menni.

A Vörös Hadsereg csapatai teljesen beszüntették a tüzet abban az időpontban, amikor közölték, hogy szovjet parlamenterek fognak menni ultimátum átnyújtása céljából, és mikor azt is közölték, hogy melyik időpontban és melyik úton mennek majd a parlamenterek a német csapatok felé. December 29-én 11 órakor (moszkvai idő szerint) egy szovjet tiszti parlament (Steinmetz Miklós kapitány) a Duna balpartján fekvő frontszakaszról könnyű gépkocsin, nagy fehér zászlóval elindult az ellenséges állások felé. Amikor a parlament Kispest délkeleti körzetében az ellenséges állások közelébe ért, annak ellenére, hogy a fehér zászló teljesen jól látható volt, és ismerték a szovjet tiszt szándékát, a németek erős gépfegyver- és tüzérségi tüzet indítottak és agyonlőtték a szovjet parlamentert. Ugyanebben az időpontban egy másik tiszti parlament (J. A. Osztapenko kapitány) fordító kíséretében, a Duna jobbpartján fekvő frontszakaszon nagy fehér zászlóval 4 kilométernyire Budaörsről keletre átlépte a frontot. Innen a parlamentert elvezették a német parancsnokságra, ahol közölték vele, hogy a német parancsnokság nem fogadja el az ultimátumot és nem hajlandó bárminemű tárgyalásokat folytatni. Amikor a parlament a szovjet állások felé ment vissza, tüzet nyitottak rá, és hátulról agyonlőtték. Az őt kísérő fordító csak szerencsés véletlen folytán maradt életben.

Így előre megfontoltan és ilyen aljas módon ölték meg a szovjet parlamentereket Budapest körzetében. Az új háborúk története nem ismer ehhez hasonló gatzettet. A parlamenterek minden időben sértetlenséget élveztek. Ezt a jogot hagyományok szentesítik. Ezt a jogot biztosítja az 1907-i hágai konvenció is, amely a »szárazföldi háború törvényeire és szokásaira« vonatkozik. A hitleri fenevadak még egyszer beigazolták a világ előtt, hogy semmilyen törvényt nem ismernek el. Fittyet hánynak minden konvencióra és szerződésre, melyet Németország aláírt. Attól a perctől kezdve, amikor hitszegően megtámadták a Szovjetuniót, a háborút mint barbárok és fenevadak folytatják, és mint olyan aljas és gyáva gyilkosok fejezik be, akiknek már nincs vesztetni valójuk. A hitlerista parancsnokság gazul megölte a szovjet parlamentereket, az »utánam az özönvíz« érvéből kiindulva. A németek meg akarják semmisíteni Budapest milliós lakosságát. Mit törődnek ők a magyar fővárossal, híres épületeivel és kulturális értékeivel. A hitleristák aljas provokációval és hitszegő gyilkossággal akarják meghosszabbítani életüket. Azzal azonban, hogy a fasiszta fenevadak elutasították a szovjet parancsnokság ultimátumát, és hogy hallatlanul aljas gyilkosságot követtek el a szovjet parlamenterek ellen, nem mentik meg hosszú időre a bőrüket. A Vörös Hadsereg megsemmisíti és szétzúzza az ellenséget, akármilyen ellenállást fejtse is ki. Magától értetődik, hogy a békés lakosság megsemmisítéséért, a város lerombolásáért a teljes felelősség a hitleri klikk hóhéraira hárul.

1945. január 5

A Szovjet Tájékoztatási Iroda hadijelentése Pest felszabadításáról

Budapest körzetében csapataink folytatták a harcokat a német csapatok bekerített harccsoportjainak felszámolására. A szovjet egységek, leküzdvé az ellenség ellenállását, egyik háztömböt a másik után tisztítják meg a németektől. A foglyok közlése szerint a német parancsnokság külön parancsban közzétette, hogy egész családját agyonlövök annak a katonának, aki önkényesen elhagyja állását vagy megadja magát. Kitartó harcok folytak ma a Lóverseny tér körzetében. Osztagaink az éjszaka folyamán behatoltak a Lóverseny térre, melyet a németek repülőtérek használtak. Az ellenség megkísérelte visszaállítani hadállásait, és néhány erős ellentámadást hajtott végre, eredménytelenül. Az ütközet helyén több, mint 300 ellenséges halott és 4 felgyújtott német harckocsi maradt. Egy másik körzetben gárdaegységeink támadták a hitleristákat és kiverték őket egy sor háztömbből. Gárdistáink zsákmányoltak 8 löveget, 26 géppuskát, 5 aknavetőt, 11 tankelhárító ágyút és sok lőszert. Foglyul ejtettek 260 katonát. Előrenyomulva, Szadkov hadnagy szakasza az ellenség erős tűzellenállásával találta magát szemben. Az egyik házban a németek ágyút és géppuskát állítottak fel, és elzárták az utat harcosaink előtt. Szadkov elvtárs az udvarokon át odahatolt az ellenséges ágyúhoz, és váratlanul hátbatámadta a hitleristákat. Géppisztolyának tüzével megsemmisítette a német tüzekeket. A szakasz harcosai lendületesen behatoltak az épületbe, és megsemmisítettek néhány tucat hitleristát. Egy másik háztömbben Mityajev tiszt tankelhárító fegyverének tüzével kigyújtott egy német harckocsit, és ezzel megtisztította az utat a szovjet gyalogság számára.

*

Budapesttől északnyugatra a németek harckocsis és gyalogsági erőkkel megkíséreltek kapcsolatot teremteni a magyar fővárosban bekerített csapataikkal. Az ellenség 25—30-as harckocsi csoportokkal több ízben támadásba ment át. A németek, ha az egyik körzetben nem értek el sikert, akkor a másik körzetben támadtak, gyöngye pontokat keresve a szovjet védelemben. A támadásokban az ellenség körülbelül 300 harckocsival vett részt. Gyalogosaink, tüzeink és harckocsizóink sikeresen elhárították az ellenséges támadásokat. Az ellenség harckocsijainak és gyalogságának egyes csoportjait, melyek behatoltak a szovjet egységek övezetébe, bekerítettük és megsemmisítettük. Előzetes adatok szerint egy nap alatt megsemmisítettünk több, mint 3000 hitleristát. Foglyul ejtettünk 514 német katonát és tisztet. A foglyok között vannak az SS »Wikings« és SS »Halálfejes« harckocsi-hadosztályhoz tar-

tozó katonák is. Ezeket a hadosztályokat a németek nemrégén vetették be erre az arcvonalszakaszra.

Légierőnk, földi csapataink tevékenységét támogatva, zuhanóbombázással megsemmisítő csapásokat mért az ellenség élőerejére és technikai felszerelésére. Szétzúztak néhány harckocsit és 120 gépkocsit legénységgel és rakománnyal együtt. Elfojtották néhány tucatnyi tűzérési és aknavetőüteg tűzét és számos tűzfészket okoztak az ellenséges csapatok körzetében.

6

1945 január

A Magyar Kommunista Párt felhívása Budapest népéhez

BUDAPEST NÉPE

Minden hálánk és köszönetünk a Vörös Hadseregé, amely felszabadított bennünket. A Vörös Hadsereg nem akarta elpusztítani fővárosunkat. Nagylelkű ajánlatot tett Budapest védőrségének, amelyben szabad elvonulást biztosított minden magyar katona számára.

A németek válasza az volt, hogy a hadtörténelemben is példátlanul galád módon legyilkolták a fehérlobogós orosz parlamentereket.

Ekkor indult meg Budapest igazi ostroma.

A fasiszta banditák, Szálasiék tették tönkre fővárosunkat. Miattuk hever évtizedek munkája romokban. Nincs kenyér, nincs víz, nincs villany, sokunk legközelebbi hozzátartozóját siratja.

Ilyen tragikus helyzetben, mint a mienk, nem volt még az ország.

De élni akarunk és élni fogunk!

Budapest ismét főváros lesz. A szadad, demokratikus, független Magyarország fővárosa.

Hogy így legyen, könyörtelen harcot kell vívnunk a fasisztákkal. Meg kell valósítanunk a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban kiteljesedő legszorosabb nemzeti összefogást és erőnk minden megfeszítésével kell dolgoznunk hazánk újjáépítésén.

E feladatok elvégzéséhez hív harcba minden igaz magyart a

Magyar Kommunista Párt

1945. január 19

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front felhívása Pest felszabadult népéhez

A Vörös Hadsereg a magyar főváros utolsó háztömbjeiért vívja felszabadító harcát. Budapest teljes felszabadítása napok, esetleg órák kérdése. Az ostrom hetei alatt tönkretett, víztől, világítástól, gáztól és kenyértől megfosztott főváros vérkeringésének megindítása a lakosság életének legfontosabb kérdése.

Budapest utcáin még folynak a harcok. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és a magyar kormány emiatt egyelőre még Debrecenben tartózkodik, és így nem állhat élére a helyreállítás munkájának, holott minden óra és perc, amelyet tétlenségben töltünk, napokkal és hetekkel hosszabbítja meg a főváros lakosságának megpróbáltatásait. Cselekednünk kell!

A főváros már felszabadított kerületeiben megalakult vagy megalakulóban van a magyar demokratikus pártok: a Független Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a Szociáldemokrata Párt, a Magyar Kommunista Párt, az egyházi és társadalmi szervezetek képviselőiből a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, amely a kormány és a nemzetgyűlés Budapestre jöveteléig átveszi a közigazgatást, a rendfenntartás és a helyreállítási munkálatok vezetését.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front felhívással fordult a főváros népéhez, hogy minden külön intézkedés, a hivatalos szervek rendeleteinek bevárása nélkül, haladéktalanul jöjjön ki a pincékből, hozza lakható állapotba otthonait, takarítsa el a romokat. A rablók és fosztogatók, a fasiszta bűnösök ellen szervezzen házőrségeket, és vegye őket őrizetbe. A vízvezeték- és villanyszerelők kezdjék meg nyomban a víz-, villany- és telefonvezetékek kijavítását, az orvosok és gyógyszerészek azonnal szervezzék meg a közegészségügyi ellátást. A közellátás nyomasztó helyzetének javítására az egyes kerületek alakítsanak nemzeti segélybizottságokat.

A nemzeti összefogás szellemében, a független, szabad és demokratikus Magyarország fővárosának újjáépítéséért e munkára szólít fel minden igaz magyart

a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front

Szabadság 1945. január 19.

1945. február 13

**A Szovjet Tájékoztatási Iroda jelentése a Budapesten körülzárt
fasiszta csapatok megsemmítéséről**

Ma a 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapatai a 3. Ukrán Hadseregcsoporthoz csapataival együttműködve befejezték a Budapesten körülzárt ellenséges csoport felszámolását, és teljesen megtisztították a magyar fővárost a német hódítóktól. A Budapestért folyó harc a Vörös Hadsereg újabb dicső győzelmével végződött.

Másfél hónappal ezelőtt, 1944. december 29-én a szovjet parancsnokság attól az óhajtól vezéreltetve, hogy elkerülje a fölösleges vérontást, hogy a békés lakosságot megkímélje a szenvedésektől és áldozatoktól, hogy elejét vegye a magyar főváros lerombolásának, a Budapest térségében körülvevő német csapatok parancsnokságához és az egész tisztikarhoz parlamentereket küldött, kapitulációs ultimátummal. A hitlerista provokátorok és banditák legyilkolták a szovjet parlamentereket. Ettől a perctől kezdve csapataink tervszerű hadműveleteket folytattak az ellenséges csoport felszámolására. A német parancsnokság azon igyekezetében, hogy bekerített csapatainak segítségére siessen, Budapesttől északnyugatra nagy harckocsizó és gyalogsági erőket összpontosított és vetett harcra. A támadás előtt minden katonának felolvasták Hitler következő tartalmú parancsát: »Nagyszámú nehéztüzérség és repülőgép fog támogatni titeket. Mindent meg kell tennetek, hogy kiszabadítsátok a Budapesten bekerített hadosztályokat. A hadműveleteket én magam fogom irányítani«. Ismeretes, hogy ez a német támadás szégyenteljes kudarcba fulladt. Miután semmi eredményt nem értek el, a németek átcsoportosították erőiket, és megváltoztatták a támadás irányát. Most a Budapesttől délnyugatra levő körzetből indították támadásaikat a főváros felé. A hitleristák minden igyekezete azonban itt is kudarcot vallott, és nem tudtak bejutni Budapestre. A szovjet alakulatok visszaverték az ellenség támadásait, és hatalmas veszteségeket okoztak nekik. A Budapestre való eredménytelen betörési kísérletek során a németek százával veszítették el harckocsijaikat és tízezzrel katonáikat és tisztjeiket.

A szovjet csapatok, szívósan harcolva, mind szorosabbra vonták a gyűrűt a városban bekerített ellenséges helyőrség körül. A németek dühödt ellenállást tanúsítottak. A házakban lövegeket és géppuskákat állítottak fel, több épületet felrobbantottak, árkokat és barikádokat készítettek, az utcákon tízezzrel helyezték el az aknákat. A német tisztek főbelőtték azokat a katonákat, akik azt mondták, hogy a budapesti helyőrség helyzete reménytelen. Mindezek a vad rendszabályok nem mentették meg az ellenséget a pusztulástól. A szovjet katonák, az utcai harcok tapasztalt mesterei, felszámolták a bekerített németek csoportját.

A másfélhónapos ostrom és a heves harcok ideje alatt Budapesten több, mint 110 000 ellenséges katonát és tisztet ejtettek foglyul. A foglyok között van a budapesti ellenséges csoport parancsnoka, Pfeffer-Wildenbruch vezérezredes, aki törzsével együtt egy földalatti csatornában esett fogságba.

*

9

1945. február 15

**Az Ideiglenes Nemzeti Kormány I. V. Sztálinhoz intézett távirata,
melyben háláját fejezi ki a Vörös Hadseregnek Budapest teljes
felszabadításáért**

Tábornagy úr napiparancsát, amelyben Budapest teljes felszabadítását bejelenti, kitörő lelkesedéssel fogadta minden becsületes magyar ember. Engedje meg, hogy ebből az alkalomból az Ideiglenes Magyar Kormány és az egész magyar nép őszinte és mély háláját fejezzük ki Tábornagy Úrnak és a főparancsnoksága alatt álló dicsőséges Vörös Hadseregnek, hogy szeretett fővárosunkat a német iga alól felszabadította. A Budapestért vívott harcban elesett szovjet hősök a mi hőseink is, mert a galád hitlerizmus elleni harcban a magyar szabadságért vérezték. Emléküket örök hálával és kegyelettel fogjuk megőrizni.

Éljen a Szovjetunió népe! Éljen a dicső Vörös Hadsereg!

Néplap 1945. február 15.

10

1945. február 28

**A Budapesti Nemzeti Bizottság felhívása Magyarország népéhez
Budapest élelmiszerrel való megsegítésére**

Budapest népe végszükségbe került. Romok közt, víz és világítás nélkül, ablaktalan házakban tengődünk. Tegnap a háború, ma az éhínség, holnap a járvány tizedeli meg sorainkat. Nők és gyermekek halnak éhen, férfiak esnek össze munkahelyükön.

A fasiszta gyilkosok hagyatéka ez. Nem tudták hosszú időre megkaparintani a várost, de arra telt erejükből, hogy elrabolják gépeinket, téli élelmünket, lerombolják házainkat. Azt akarták, hogy uralmukat ne a szabadság, hanem a halál váltsa fel. A fasiszták katonai megsemmisítése után továbbra is előttünk a kérdés: szabadság vagy halál.

Budapest népe élni akar. Mindent megteszünk, ami tőlünk telik. Eltakarítjuk a romokat. Helyrehozzuk a közlekedést. És minden talp-alatnyi földet kertnek fogunk megművelni. Mindez kevés. Ki kell húznunk az új terméig, és ha nem kapunk segítséget, szabadság helyett a halál vár reánk.

Magyar hazafiak! Magyar dolgozók! Mentsétek meg Budapestet! Nincs Magyarország Budapest nélkül. Az ország szíve és agya ez a város. Itt szökkent virágba a magyar kultúra. Itt kovácsolják a fegyvert a német ellen, és az ekét a földreformhoz. Ezernyi nincstelen munkaszerszámmra vár, ezernyi úgazda arra, hogy feltörje az új rögöt.

Ki ad ekét, boronát, ha éhség veri ki a szerszámot Budapest munkásainak a kezéből?

Nincs szabad, demokratikus Magyarország Budapest nélkül. A mi városunkat tiporta legerősebben végig a fasiszták háborúja. De mi mértük a legsúlyosabb csapásokat is a reakcióra. Itt kezdték el működésüket a népbíróságok, és folytatni is itt fogják. Budapest egész népe őrt áll a demokrácia mellett, mert a legnagyobb áldozatot ő hozta érte. A reakció elleni harc új hulláma, a demokrácia vihara, mely elsöpri a régi rendszer politikai romjait — ma ismét Budapestről indul.

Magyarok! Vidék dolgozói! Ha meg akarjátok védeni a fiatal demokráciát és szabadságot, ha biztosítani akarjátok a földreformot, akkor mentsétek meg Budapestet!

Felhívjuk a kormányt, hogy sürgősen fokozza erőfeszítéseit a főváros megmentéséért. A Budapesti Nemzeti Bizottság küldöttsége, mely Debrecenben járt, meggyőződött arról, hogy a közellátási miniszter semmit sem tett a határban pusztuló termés betakarítására és a nélkülözhető élelmiszerek összegyűjtésére. A mulasztást még súlyosabbá teszi, hogy akkor alakult ki ez a helyzet, amikor Budapest és Debrecen között a vasúti összeköttetés önfeláldozó munkánkból már megszűletett.

Budapest helyzete sürget. Ne várjunk hivatalos utasításra. Takarékoskodni, begyűjteni, elraktározni és szállítani: ezt várja Budapest az ország népétől. Ha munkaerőben, igában hiány van, szervezzünk munkásszázadokat a nyilas banditákból.

Magyar földműves! Vidéki városok, falvak tanyák népe! Kenyeret Budapestnek! Elő a németek elől elrejtett élelemmel! Adjatok a budapesti bevásárlóknak élelmiszert, igát és raktárt! Szervezzétek a főváros vidékre költöző népének ellátását és elhelyezését. Segítsétek az éhség elől vidékre menekülő asszonyokat és gyermekeket.

Magyar Vasutas! Éjjel-nappal dolgozz a közlekedés helyreállításán, a szállítás fokozásán. Elsősorban a te munkádtól függ tízezrek élete, a felépítés sikere.

Magyar tisztviselő, aki a független, szabad és demokratikus Magyarország ügyeit intézed, törd le a bürokráciát, sújts le a késedelmezőkre. Fojtsd el a régi reakciók ösztönös szabotázságyát és hivatalnoktársaid hanyagságát.

Éljen Budapest és a vidék dolgozóinak együttes harca,
a nagybirtok ellen — földért
az éhség ellen — kenyérért
a fasizmus ellen — szabadságért.

Budapesti Nemzeti Bizottság

Szabadság 1945. február 28.

11

1945. április 12

**Vas Zoltán kormánybiztos nyilatkozata a Szovjetunió
élelmiszerajándékairól [Részlet]**

Május 1-étől Budapest lakossága fejenként és naponta 15 dkg kenyeret kap. Erről a Szovjetunió segítségével nélkül még álmodni se lehetett volna. A szovjet élelmiszer nélkül még a napi 10 dekás adagokat is le kellett volna szállítanunk. Budapest népe hónapok óta nem kapott cukrot. A cukorosztást a Szovjetunió ajándéka tette lehetővé. A szovjet cukorból már májusban 1 300 000 ember kap fejenként 15 dekát. A szovjet ajándékozta élelmiszer nemcsak a gyermekotthonok ellátását teszi lehetővé, de azt is lehetővé tette, hogy a terhes asszonyoknak és szoptató anyáknak az átlagosnál magasabb élelmiszeradagokat adjunk. A Szovjetunió másodszor menti meg Budapest népét. A Vörös Hadsereg megmentette attól, hogy mindenestől áldozatul essék a német hóhéroknak, a Szovjetunió nagylelkű ajándéka pedig véget vetett a Budapest lakosságát pusztító éhínségnek.

Új Szó 1945. április 12.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány feltárva Budapest inséges helyzetét, a Szovjetunióhoz fordult segítségért. A segítség nem is maradt el. A Szovjetunió jelentős élelmiszermennyiséggel sietett a főváros megsegítésére. 1945. március 7. és június 18. között a 2. Ukrán Hadseregcsoporthoz parancsnokságától az alábbi élelmiszermennyiségeket vette át a budapesti közellátási kormánybiztosság

kenyér gabona	13 975 tonna
kenyérliszt	690 tonna
cukor	2000 tonna
hús és húskonzerv	755 tonna
sajt	122 tonna
hüvelyes	117 tonna
	17 659 tonna

1945. június 20

**Minisztertanácsi jegyzőkönyv az élelmezési válság megoldásához
nyújtott újabb szovjet segítségről [Részlet]**

A miniszterelnök bejelenti, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, figyelemmel a nehéz élelmezési helyzetre, nagyobb mennyiségű élelmiszert bocsát az ország rendelkezésére. 18 000 tonna kenyérmag, 1400 tonna hús, 900 tonna só, 180 tonna árpa, továbbá cukor és olaj kerül forgalomba. Továbbá szó van 250 tehergépkocsi szolgáltatásáról, ami kb. két hónapra fedezné a szükségleteket. A gépkocsik főként zöldséget és gyümölcsöt szállítanak. Az új termésig nem kívánnak szolgáltatásokat sem és ezzel lehetővé válnék, hogy Nagy-Budapest lakosságának 5%-a, mint nehéz testi munkás napi 500 gr kenyeret, heti 20 deka húst és 15 dkg cukrot, a lakosság 35%-a, akik közé az értelmiség is tartoznék, így tanárok, tanítók stb. napi 350 gr kenyeret, heti 15 dkg húst és 14 dkg cukrot, — a lakosság 25%-a, akik közé a hivatalnokok és a 14 éven aluli gyermekek tartoznának, napi 250 gr kenyeret, heti 14 dkg húst és 10 dkg cukrot, a gyermekek pedig heti 15 dkg cukrot kapnának.

A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter szerint szükséges volna szárazfőzelékek kölcsönvétele is, ami nagy szükségleteket elégítené ki. Az Ellenőrző Bizottság, illetve a szovjet kormány részéről ez a segítség olyan gesztus, hogy javasolja a minisztertanács Sztálinnak nyilvánítsa köszönetét.

A minisztertanács a javaslatot elfogadja és Sztálin marsallnak táviratilag köszönetét fogja kifejezni.

A Minisztertanács Titkárságának Irattára. 36. sz. jegyzőkönyv. Felvétel az 1945. június hó 20-án tartott minisztertanácsról.

1945. április 13

**A Szabad Nép beszámolója a csepelieknek az újjáépítés sikere
érdekében kifejtett lelkes munkájáról**

A munka láza kapta el Csepel dolgozóit. Két nappal ezelőtt kora reggel, a munka megindulása előtt, lezárták a gyár kapuit. A munkafegyelmet, a késést akarták ellenőrizni így. A számlálásnál kiderült, hogy 9500 munkás közül mindössze 13 késett.

Az eredmények más téren is ugyanerről a szellemről szólnak. A WM gépgyárban öt elvtárs termelését vizsgálták felül és 3500 darab közt egyetlen selejtet találtak.

Új termelési eljárásokat dolgoznak ki a munkások. Pavlov szovjet utász-ezredes üdvözlő táviratot küldött a csőgyár munkásainak, amiért 6000 méter csövet idő előtt szállítottak a vasúti hídhoz.

A májusi verseny tempója ez. A verseny láza végigfutott párt-szervezeteinken, magával ragadta az üzemi bizottságokat, a munkások tízezreit és átforgatja a termelést. Igen, a verseny láza — de nemcsak az. Egy másfajta lelkesültség is hajtja a dolgozókat. Valami abból, ami a Vörös Hadsereg katonáit fűti Bécs utcáin és diadalmas útjukon Berlin felé. Valami abból, ami Tito milliósra növekedett hadseregét viszi utolsó rohamra a gyűlölt hódító ellen. A biztos győzelem, a végső erőfeszítés, a szabad holnap tudata serkent győzelemre az üzemekben is.

A szabad szomszéd népek körülöttünk fegyverrel a kézben fejezik ma be ezt a diadalmas harcot. Nálunk még mindig sikerült a reakciónak, hogy a toborzást rendeletté, nyilatkozattá vagy negyvennyolcas emlékezőssé szelidítse. De a földeken már a magyar paraszt van otthon — és az üzemek falai mögött is ez a diadalmas harc folyik.

A harc diadalmas, a győzelem biztos — de ne szépítsük a dolgot — emberfölötti áldozatot követel. Nem egy helyen két-hárompengős órabér, rossz ellátás, hosszú munkaidő súlyosbítja helyzetünket. A reakció még ott ül az üzemben belül, rontja a munkaerőköltsöt, fékezi a termelést és hasznot csikar erőfeszítéseinkből...

Az új Magyarország munkássága azonban a csepeli dolgozókra és paraszt testvéreinkre figyel. Ha tíz körmével, a csupasz kezével megműveli a földet, megindítja az üzemet, akkor biztos akar lenni abban, hogy a népnek, az országnak, saját magának dolgozik.

Szabad Nép 1945. április 13. »Két magatartás« c. cikkből.

1945 márciusában az MKP csepeli szervezete május 1-i szocialista versenyre hívta ki a fővárcs és környéke pártszervezeteit. A verseny a pártmunka fellendítését, a reakció elleni harc fokozását, Budapest önszegélyezését, a termelőmunka fellendítését tűzte ki célul. A májusi versenyfelhíváshoz egymás után csatlakoztak a kerületi pártszervezetek.

JEGYZET

¹ A közölt dokumentumok egy részének szövegét Tokody Gyuláné, a Történettudományi Intézet munkatársa szíveskedett közlésre átengedni, másik részét a »Felszabadulás. 1944. szept. 26—1945. ápr. 4.« c. dokumentumgyűjteményből merítettük, az ott megjelent, Budapest felszabadítására vonatkozó sok rendkívül értékes dokumentum közül.

М. Майер

ОСВОБОЖДЕНИЕ БУДАПЕШТА

(Документы из истории освобождения столицы)

В конце сентября 1944 года в Затисье в западном направлении от г. Арад советские войска перешли границу Венгрии. Началось освобождение Венгрии.

Части II Украинского Фронта под командованием маршала Малиновского быстрыми темпами продвигались вперед. К концу октября 1944 года уже началась так наз. «Будапештская операция», целью которой было приближение к столице, окружение и ее освобождение. В течение ноября II Украинский Фронт приближался к Будапешту с юго-востока по междуречью Дунай-Тиса, части же III Украинского Фронта продвигались вперед в Трансданубии по направлению к столице. В начале декабря началась борьба за окружение Будапешта.

9 декабря 1944 года южнее Будапешта в районе озера Веленце части II Украинского Уронта объединились с частями III Украинского Фронта. Итак на юге уже сомкнулось кольцо вокруг столицы.

26 декабря 1944 года Советское Информационное Бюро сообщило, что части III Украинского Фронта заняли г. Эстергом к северу от Будапешта и объединились с частями II Украинского Фронта. Тем самым закрылось кольцо вокруг гитлеровских сил.

Несколько дней спустя Советская Армия разделила на две части окруженные гитлеровские войска и вскоре уничтожила группу, находящуюся на территории между северными пределами столицы и г. Эстергом. К концу декабря 1944 года кольцо советских войск сузилось вокруг Большого Будапешта.

Во время боев за окружение Будапешта на вест о приближении Советской Армии в отклик на призывы Радио Кошута, нелегальной Коммунистической Партии и Венгерского фронта усиливалось пассивное и активное сопротивление населения Будапешта и пригородов немцам и венгерским фашистам.

Командование окруживших Будапешт советских войск в конце декабря обратилось с ультиматумом к окруженным фашистским вооруженным силам. Было предложено прекратить дальнейшее безнадежное сопротивление во избежание излишнего кровопролития и для спасения населения и памятников искусства. Штаб фашистских войск отклонил ультиматум. Началась осада Будапешта.

К 9 января советские войска уже освободили пригороды Будапешта. В результате упорных боев 18 января был освобожден Пешт. 13 февраля 1945 года окончилась и осада Буда. Была освобождена вся столица.

Столица ожилась. После многих лет, проведенных в подполье, Венгерская Коммунистическая Партия в здании на площади Кальман Тиса приступила к легальной деятельности, в одном из домов на площади Альмашии собрались на совещание лидеры профсоюзов. Развернули свои флаги различные партии и массовые организации. 19 января 1945 года стала выпускаться первая демократическая ежедневная газета в столице — «Сабадшаг».

По успешном завершении будапештской операции был окончен девятый удар Советской Армии, в результате чего Венгрия перестала быть союзницей фашистской Германии.

В конце декабря в г. Дебрецен было создано временное национальное собрание, образовалось временное национальное правительство, которое выступило против фашистской Германии и приступило к строительству новой демократической Венгрии.

KÖNYVISMERTETÉSEK

București. Resultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953. I. (Bukarest. Az 1953. évi régészeti ásatások és történeti kutatások eredményei. I. kötet.) Cercetări privind istoria R. P. R. Editura Academiei R. P. R. București, 1954, 261 l., 137 ábra.

A román főváros múltjáról csak szórványos adatok álltak a legutóbbi időkig a történészek rendelkezésére. A Román Tudományos Akadémia 1953-ban, a hiányok pótlására új feladattal bízta meg a régészeket és történészeket, amikor komoly anyagi támogatás mellett a *főváros múltjának kutatását* tűzte ki célul.

Az első év munkásságának eredményeiről beszámolók hangzottak el a Román Tudományos Akadémia Történeti, Filozófiai és Közgazdasági-Jogi Osztályának együttes ülésein 1953 decemberében. A most ismertetésre kerülő kötet anyaga ezeknek a beszámolóknak kibővített témáit tartalmazza.

A főváros múltjára elsősorban a régészeti feltárások eredményei derítettek újabb világosságot. Még azoknál a korszakoknál is, ahol már írott dokumentumok álltak a történészek rendelkezésére, hitelesítő ásatásokra volt szükség. Nem győzzük kiemelni, hogy milyen nagy összegeket áldozott a Román Tudományos Akadémia mindjárt az első évben az ásatásokra, amennyiben több mint 9000 ásatási munkanapot fordíthattak a kutatók csupán feltárásokra. Ez a szám elsősorban akkor jelentős, ha tekintetbe vesszük, hogy egészen 1944-ig országos viszonylatban 4000 munkanapot fordítottak régészeti ásatásokra. Bár ez a szám a felszabadulás óta rohamosan növekedett, s végül is elérte a 30 000 ásatási napot, ebben az esetben is azt jelenti, hogy a Román Népköztársaságban 1953-ban a főváros kutatására fordították az ország régészeti kutatásainak egyharmadát.

A bukaresti ásatások a város négy pontján, összesen kilenc munkahelyen folytak. Mindegyik ponton kollektívák dolgoztak, a feltárt emlékek feldolgozása is a munkaközösségek keretében történt.

I. részleg : Giulesti körzetben, (Eugen Comsa, M. Tudor, Vlad Zirra részvételével,)